

Ksawery Krassowski*, Eugeniusz Wojciechowski**

GOSPODARKA KOMUNALNA W MIASTACH
WOJ. SIERADZKIEGO

Wstęp

Gospodarka komunalna ma istotne znaczenie dla ludności. Wpływa ona w sposób bezpośredni i pośredni na poziom i jakość warunków życia społeczeństwa, a jednocześnie świadczy usługi na rzecz innych niż ludność odbiorców.

Działalność komunalna zaspokaja potrzeby mające z istoty charakter lokalny, miejscowy. Stąd też, zadania gospodarki komunalnej stanowiły i stanowią część zadań obligatoryjnych, realizowanych przez władze terenowe. Celem polityki organów terenowych jest m. in. niwelowanie występujących dysproporcji i różnic w komunalnym zagospodarowaniu miast oraz kształtowanie warunków na rzecz sprawniejszego funkcjonowania i harmonijnego rozwoju gospodarki komunalnej.

W niniejszym opracowaniu został przedstawiony sposób zorganizowania gospodarki komunalnej, wyposażenie w urządzenia techniczne oraz zaspokojenie potrzeb komunalnych w miastach woj. sieradzkiego. Ze względu na zakres tematyczny, analiza i wyprowadzane wnioski mają charakter ogólny i wymagają dalszego uszczegółowienia, a także podjęcia bardziej pogłębionych studiów.

* Doc. dr inż., Zakład Gospodarki Komunalnej Instytutu Polityki Regionalnej Uł.

** Doc. dr hab., Zakład Gospodarki Komunalnej Instytutu Polityki Regionalnej Uł.

Formułowane opinie i stwierdzenia wydają się być w znacznej mierze reprezentatywne, ponieważ typ sieci osadniczej oraz organizacja i wyposażenie infrastrukturalne w woj. sieradzkim są podobne jak w wielu województwach w Polsce.

1. Ogólna charakterystyka miast

Województwo sieradzkie to obszar słabo zurbanizowany. W miastach zamieszkuje ok. 33% ludności. Wśród dziewięciu miast województwa przeważają niewielkie jednostki osadnicze. Do najmniejszych należą: Szadek, Błaszki, Złoczew, Warta oraz Poddębice. Do średnich można zaliczyć Łask i Wieluń. Największe miasta województwa to Sieradz i Zduńska Wola (tab. 1 i 2). W woj. sieradzkim miasta nie leżą w pobliżu siebie i są rozmieszczone nierównomiernie (por. rys. 1). W zależności od liczby mieszkańców kształtować się będzie zapotrzebowanie na odpowiednią ilość produktów i usług komunalnych.

T a b e l a 1

Ludność i powierzchnia miast woj. sieradzkiego

Miasto	Ludność (liczba) osób		Powierzchnia (w km ²)	
	1976	1985	1976	1985
Ogółem	107 835	135 340	119	153
Sieradz	22 566	36 745	17	51
Zduńska Wola	37 384	42 382	25	24
Wieluń	16 563	21 258	13	14
Łask	14 378	17 130	15	15
Poddębice	5 119	6 721	4	4
Warta	4 142	3 116	11	11
Złoczew	2 882	2 957	14	14
Błaszki	2 667	2 733	2	2
Szadek	2 134	2 298	18	18

Ź r ó d ł o: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych WUS oraz Roczników statystycznych woj. sieradzkiego.

T a b e l a 2

Gęstość zaludnienia na 1 km² miast woj. sieradzkiego

Miasto	1976	1985
Ogółem	906	885
Sieradz	1 327	720
Zduńska Wola	1 495	1 766
Wieluń	1 274	1 518
Łask	959	1 142
Poddębice	1 280	1 680
Warta	377	283
Złoczew	206	211
Błaszki	1 333	1 366
Szadek	119	128

Ź r ó d ł o: Obliczenia na podstawie danych z tab. 1.

Drugim istotnym czynnikiem wpływającym na wielkość potrzeb komunalnych jest poziom rozwoju gospodarczego miasta, a zwłaszcza jego uprzemysłowienie.

Z punktu widzenia tego kryterium miasta można podzielić na silnie rozwinięte gospodarczo, o niskim stopniu rozwoju oraz zbliżone do przeciętnego poziomu rozwoju w województwie. Do miast najsilniej rozwiniętych gospodarczo można zaliczyć Wieluń i Poddębice, przy czym to pierwsze miasto wyraźnie dominuje w województwie. W klasie miast średnio rozwiniętych gospodarczo mieszczą się: Sieradz oraz Zduńska Wola. Wśród pozostałych można wyróżnić miasta o dość wysokim poziomie uprzemysłowienia, nie powiązanych jednak z ogólnym poziomem gospodarczym (Błaszki), jednostki o przeciętnym ogólnym stopniu rozwoju, lecz słabym uprzemysłowieniu (Łask) oraz grupę miast o nikłym stopniu rozwoju (Warta, Złoczew i Szadek).

Biorąc pod uwagę kryterium liczby ludności łącznie ze stopniem rozwoju gospodarczego, do miast, w których najsilniej obja-

Rys. 1. Charakterystyka miast woj. sieradzkiego (powierzchnia gęstość zaludnienia w 1985 r.)

wiać się będzie zapotrzebowanie na usługi komunalne należy zaliczyć: Sieradz, Zduńską Wolę, Wieluń oraz Poddębice.

Wymienione elementy wpływają na zakres wyposażenia miast w urządzenia komunalne. Jednakże ich oddziaływanie jest słabsze od takich czynników, jak powierzchnia miasta i gęstość zaludnienia, co związane jest z intensywnością zabudowy i jej charakterem. Miasta o intensywnej zabudowie i dużej koncentracji ludności wymagają zwykle większego nasycenia terenu urządzeniami infrastruktury komunalnej. Jest to m. in. skutek ograniczonej możliwości zaspokajania wielu potrzeb komunalnych indywidualnie.

Poziom wyposażenia w urządzenia sieciowe związany jest z wielkością powierzchni miasta. Wynika z tego, że ogólna długość urządzeń liniowych winna być większa w miastach o znacznym obszarze. Natomiast nasycenie terenu tego typu urządzeniami musi być wyższe w miastach o wysokiej gęstości zaludnienia. Pod tym względem podobieństwem do dużych miast w Polsce charakteryzują się: Zduńska Wola, Wieluń, Poddębice i Błaszki. Wysoki stopień gęstości zaludnienia występował początkowo w Sieradzu, Późniejsze zmiany granic miasta przyczyniły się do dwukrotnego "rozgęszczenia" zaludnienia; trzeba jednakże pamiętać, iż w dalszym ciągu większość mieszkańców tego miasta koncentruje się na dawnym jego obszarze. W województwie występuje silne zróżnicowanie gęstości zaludnienia. Mierniki dla poszczególnych miast różnią się między sobą nawet dwunastokrotnie. Będzie to mieć istotne znaczenie dla ich komunalnego zagospodarowania.

Uwzględniając wszystkie czynniki stanowiące o potrzebach rozwoju i funkcjonowania gospodarki komunalnej można stwierdzić, iż najwyższa ich skala będzie mieć miejsce w Zduńskiej Woli, Wieluniu i Poddębicach. Do tej grupy trzeba zaliczyć również Sieradz, chociaż działają tutaj inne przyczyny. Jako stolica województwa, centrum administracyjno-usługowe, a także węzeł komunikacyjny, Sieradz jest i będzie w coraz większej mierze obszarem o wysokim zapotrzebowaniu na usługi komunalne.

2. Organizacja gospodarki komunalnej w województwie sieradzkim

Sposób zorganizowania decyduje w istotnej mierze o sprawności funkcjonowania i rozwoju gospodarki komunalnej. Wybór form organizacyjnych zależy od szeregu przesłanek o charakterze społecznym, ekonomicznym i technicznym. Regułą jest, aby model organizacji gospodarki komunalnej był adekwatny do danych układów sieci osadniczej, oraz poziomu komunalnego zagospodarowania jednostek osadniczych. Jednocześnie jednak organizacja gospodarki komunalnej uwzględniać winna samodzielność władzy lokalnej różnego stopnia oraz stanowić integralny składnik polityki kształtowania poszczególnych jednostek terytorialnych.

Przed 1975 r. świadczenie usług komunalnych w obecnych granicach woj. sieradzkiego realizowane było w trzech formach: miejskich przedsiębiorstwach, zakładów oraz jednostek budżetowych. Miejskie przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej były jednostkami wielobranżowymi i prowadziły działalność w Sieradzu, Zduńskiej Woli i Wieluniu. Przedsiębiorstwa te zgrupowane były w Wojewódzkim Zjednoczeniu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej woj. łódzkiego z siedzibą w Zgierzu.

W Łasku i Poddębicach działalność komunalna realizowana była przez zakłady budżetowe, które przed reformą podziału administracyjnego kraju przekształciły się również w przedsiębiorstwa wielobranżowe. W pozostałych miastach (osiedlach) usługi komunalne organizowane były przez referaty gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w prezydiach miejskich (osiedlowych) rad narodowych. Jednostki budżetowe działały zatem w Szadku, Warcie, Złoczewie, Kolumnie i Karsznicach.

Tworzenie jednostek wykonawczych w stosowaniu do granic miast ukształtowało formę organizacyjną zbliżoną do zdecentralizowanego modelu organizacji gospodarki komunalnej. Mimo zgrupowania przedsiębiorstw w wojewódzkim zjednoczeniu, władze miejskie posiadały możliwość wpływu na działające na obszarze ich właściwości urządzenia komunalne i zasoby mieszkaniowe.

Po wprowadzeniu nowego podziału administracyjnego kraju oraz procesach reformowania administracji terenowej organizacja gospodarki komunalnej uległa istotnej zmianie. Bez wątplenia duży wpływ na zastosowanie rozwiązania wywarły coraz silniejsze procesy koncentracji działalności gospodarczej i centralizacji decyzji zarówno w skali kraju, jak i w obrębie nowych województw.

Wybór struktury organizacyjnej gospodarki komunalnej mógł być dokonany spośród trzech typów rozwiązań. Odrębne zjednoczenia gospodarki komunalnej, mieszkaniowej oraz budownictwa zalecane były dla województw o silnie rozwiniętej infrastrukturze i dużych zasobach mieszkaniowych. Wspólne zjednoczenia uzasadnione miały być dla województw o średnio rozwiniętej infrastrukturze oraz zasobach mieszkaniowych. Z kolei w województwach słabo wyposażonych w urządzenia komunalne i relatywnie niewielkich zasobach mieszkaniowych sugerowana była forma wojewódzkiego wielobranżowego przedsiębiorstwa gospodarki komunalnej i mieszkaniowej¹.

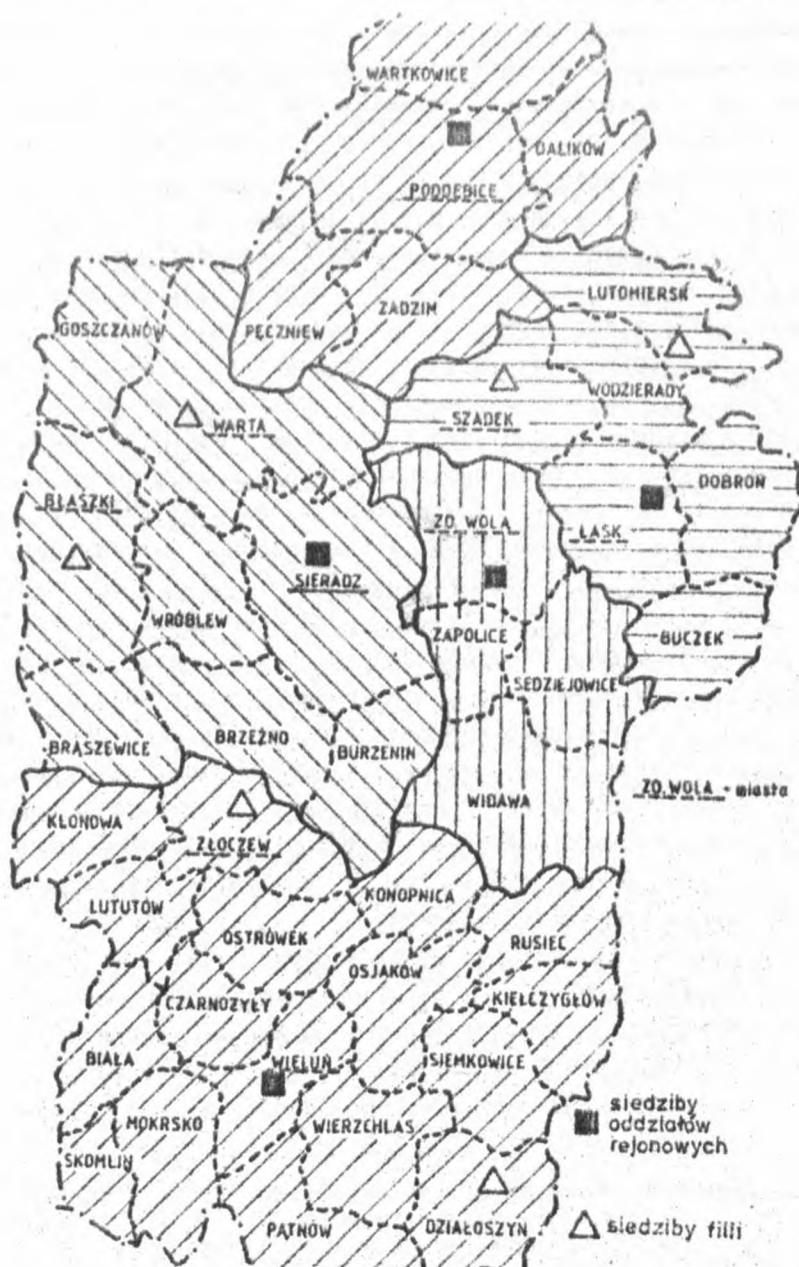
1 lipca 1975 r. utworzone zostało w woj. sieradzkim Wojewódzkie Zjednoczenie Gospodarki Komunalnej, Mieszkaniowej i Budownictwa Komunalnego. W Zjednoczeniu zgrupowano 5 przedsiębiorstw komunalnych oraz 6 budownictwa komunalnego². Wybór drugiego wariantu zalecanych rozwiązań trudno było uznać za uzasadniony w warunkach województwa sieradzkiego. Ponadto decyzja została podjęta bez uwzględnienia szerszych uwarunkowań techniczno-ekonomicznych i społecznych oraz rachunku efektywności. W rezultacie 16 września 1975 r. Zjednoczenie zostało rozwiązane.

W woj. sieradzkim przyjęto (jedyne słuszny) trzeci typ nadzoru w gospodarce komunalnej. W miejsce zlikwidowanego Zjednoczenia utworzone zostało Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej (WPGKiM) oraz Kombinat Budownictwa Komunalnego.

WPGKiM było jednostką gospodarczą posiadającą zarząd oraz wy-

¹ Por. załącznik nr 2 do pisma Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 23.05.1975 r. w sprawie tworzenia wojewódzkich jednostek organizacyjnych.

² Zarządzenie nr 6 Wojewody Sieradzkiego z dnia 14.06.1975 r. w sprawie utworzenia Wojewódzkiego Zjednoczenia Gospodarki Komunalnej, Mieszkaniowej i Budownictwa Komunalnego.

Rys. 2. Zasięg działania oddziałów rejonowych WPGKiM w Sieradzu w 1976 r.

dzielone oddziały rejonowe. Przedsiębiorstwo obejmowało swoim działaniem całe województwo. Dotychczasowe miejskie przedsiębiorstwa komunalne zostały przekształcone w oddziały rejonowe. Podobnie jak poprzednio przedsiębiorstwa, oddziały terenowe posiadały charakter wielobranżowy. Ukształtowana w ten sposób struktura organizacyjna była w istocie trzystopniowa. Pierwszy stopień obejmował zarząd WPGKiM, podporządkowany bezpośrednio wojewodzie. Drugim były oddziały w Sieradzu, Zduńskiej Woli, Łasku, Poddębicach i Wieluniu. Trzeci stopień obejmował zakłady wchodzące w skład oddziału rejonowego, stanowiące jego filie w innych miastach lub osiedlach. Oddział w Sieradzu prowadził również działalność komunalną w Warcie i Błaszczkach, oddział w Wieluniu w Złoczewie i Działoszynie, natomiast oddział rejonowy w Łasku zajmował się problemami komunalnymi także w Szadku i Łutomiersku. Filie i oddziały rejonowe wykonywały niektóre usługi komunalne również we wsiach, w zasięgu swego oddziaływania. Obszar działalności poszczególnych oddziałów rejonowych WPGKiM w Sieradzu przedstawia rys. 2.

Rejonowe oddziały świadczyły usługi dotyczące wodociągów i kanalizacji, energetyki cieplnej, oczyszczania miast, zieleni miejskiej, gazownictwa bezprzewodowego, drogownictwa, gospodarki mieszkaniowej oraz pogrzebów (wyjątek - Poddębice i Wieluń), a także komunikacji miejskiej w Sieradzu i Łasku.

Zarząd WPGKiM spełniał, w stosunku do zgrupowanych jednostek organizacyjnych, rolę centrali zjednoczenia. Analogicznie jak w przypadku zjednoczeń funkcje zarządu sprowadzały się do oddziaływania typu administracyjnego, ekonomicznego i technicznego, a w istocie do stwarzania warunków wykonania zadań, koordynowania i nadzorowania działalności, udzielania im niezbędnej pomocy oraz reprezentowania ich wspólnego interesu.

Ogólne tendencje zmian w organizacji gospodarki komunalnej, jakie zaznaczały się coraz wyraźniej w skali kraju, znalazły także potwierdzenie w woj. sieradzkim. Jedną z nich było dążenie do tworzenia specjalistycznych (jednobranżowych) jednostek organizacyjnych o ponadmiejskim, a nawet regionalnym zasięgu działania. 1 stycznia 1978 r. w ramach WPGKiM utworzono Zakład Komunikacji

Miejskiej, Sprzętu i Transportu z siedzibą w Sieradzu³. Głównym jego zadaniem było zaspokojenie potrzeb komunikacyjnych mieszkańców Sieradza i Łasku. Zakład prowadził także działalność usługową w zakresie transportu i sprzętu na rzecz jednostek macierzystych, zaopatrzenia w części zamienne dla pojazdów eksploatowanych przez rejony terenowe przedsiębiorstwa.

1 stycznia 1979 r. utworzona została w WPGKiM kolejna jednostka jednobranżowa - Rejonowy Oddział Energetyki Ciepłej z siedzibą w Zduńskiej Woli⁴. W skład oddziału wchodziły początkowo zakłady terenowe w Zduńskiej Woli, Wieluniu oraz Sieradzu. Przedmiotem jego działania była eksploatacja, konserwacja i remonty urządzeń służących do wytwarzania, przesyłania i rozdzielania energii ciepłej oraz dostarczania jej odbiorcom. Zakłady Energetyki Ciepłej w rejonowych oddziałach w Poddębicach i Łasku nie weszły w układ nowo utworzonej jednostki.

Zorganizowanie gospodarki komunalnej w skali województwa sieradzkiego w formie przedsiębiorstwa wielobranżowego skoncentrowało w gruncie rzeczy funkcje i zadania na szczeblu wojewódzkim. Mimo istnienia oddziałów wielofunkcyjnych w poszczególnych, większych miastach (koncentracja przestrzenna), uprawnienia władcze i środki oraz podejmowane w związku z tym decyzje skupione były głównie na szczeblu zarządu przedsiębiorstwa. Tym samym władze lokalne (miejskie) posiadały dość nikłe możliwości oddziaływania na funkcjonujące na ich terenie urzędy komunalne. Mimo niewątpliwych zalet scentralizowanego sposobu zarządzania, jego wady oraz rzeczywisty wpływ władz lokalnych czynił iluzoryczną odpowiedzialność za zaspokojenie potrzeb komunalnych miejscowych społeczności. Sprzyjało temu rozdzielenie funkcji pomiędzy WPGKiM, które w istocie zajmowało się zarządzaniem gospodarczym a jednostkami gospodarki

³ Decyzja nr 150 Wojewody Sieradzkiego z dn. 27.12.1977 r. w sprawie utworzenia Zakładu Komunikacji Miejskiej, Sprzętu i Transportu w Sieradzu.

⁴ Zarządzenie nr 49 Wojewody Sieradzkiego z dnia 28 grudnia 1978 r. w sprawie utworzenia Rejonowego Oddziału Energetyki Ciepłej w Zduńskiej Woli.

komunalnej w urzędach terenowych. Funkcje administracyjne w Urzędzie Wojewódzkim spełniał Wydział Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, natomiast w urzędach miejskich (gminnych) czyniły to referaty gospodarki komunalnej i mieszkaniowej.

We wrześniu 1981 r. Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej zostało zlikwidowane. Dotychczasowe rejonowe oddziały wielobranżowe i jednostki specjalistyczne przekształcono w samodzielne przedsiębiorstwa komunalne. Obszary działania przedsiębiorstw wielobranżowych oraz Przedsiębiorstwa Komunikacji Miejskiej (dawny ZKM) i Przedsiębiorstwa Gospodarki Ciepłej (poprzednio RPEC) nie uległy zmianie. Z wyjątkiem Zduńskiej Woli i Podgębic, pozostałe jednostki gospodarcze posiadały charakter rejonowy.

Wraz z likwidacją WPGKiM i Kombinatu Budownictwa Komunalnego utworzony został jednocześnie Wojewódzki Zarząd Budownictwa i Gospodarki Terenowej (WZBiGT), podporządkowany bezpośrednio wojewodzie⁵. Nowy organ miał spełniać w założeniu funkcje zarządzania gospodarczego oraz funkcje należące do organów administracji państwowej.

Do szczegółowych zadań WZBiGT należały m. in.: kształtowanie warunków rozwoju gospodarki komunalnej, budownictwa komunalnego oraz ogólnego, analiza potrzeb społecznych w zakresie prowadzonej działalności oraz ich prognoza, planowanie i finansowanie inwestycji, a także nadzór nad ich realizacją, rozdział środków materiałowo-technicznych, budżetowych, prowadzenie polityki cen oraz polityki kadrowej związanej z kierownictwem podległych jednostek gospodarczych. Zakres działania, uprawnienia, charakter oraz zbiór narzędzi oddziaływania nie zostały jednak precyzyjnie określone. Wiązało się to z brakiem uregulowania zasad działania organów nadrzędnych nad przedsiębiorstwami w skali całego kraju, jak i brakiem koncepcji co do roli i funkcji organu założycielskiego i je-

⁵ Zarządzenie nr 34 Wojewody Sieradzkiego z dnia 23 września 1981 r. w sprawie likwidacji Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej i Kombinatu Budownictwa Komunalnego oraz utworzenia Wojewódzkiego Zarządu Budownictwa i Gospodarki Terenowej w Sieradzu.

go aparatu wykonawczego w stosunku do podległych jednostek organizacyjnych, zwłaszcza w układach terytorialnych.

WZBiST miał koordynować pracę 7 przedsiębiorstw komunalnych oraz 12 budowlanych, z których znaczna część przeszła z gestii władz centralnych do gospodarki terenowej, podległej radom narodowym. Sposób tworzenia WZBiST oraz krótki okres jego funkcjonowania wskazywały na brak stabilnych warunków, niezbędnych do skutecznego wykształcenia się nowej struktury nadzoru wojewódzkiego nad gospodarką komunalną.

1 kwietnia 1982 r. wielobranżowe przedsiębiorstwa komunalne zostały przekazane władzy terenowej stopnia podstawowego⁶. Przedsiębiorstwa te zachowały jednocześnie swój dotychczasowy zakres terytorialny. Organami założycielskimi stali się dla nich Prezydent m. Sieradza oraz naczelnicy miast: Zduńskiej Woli, Wielunia, Łasku i Poddębic. Dla dwóch pozostałych, jednobranżowych przedsiębiorstw komunalnych (PKM i PEC) organem założycielskim był, jak dotychczas wojewoda.

1 września 1982 r. WZBiST uległ likwidacji. Część jego funkcji została powierzona odpowiednim jednostkom gospodarki komunalnej w urzędach terenowych. Uwzględniając zasadę ujednoczenia struktur organizacyjnych urzędów terenowych utworzone zostały 2 odrębne wydziały w urzędzie wojewódzkim: Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej oraz Budownictwa⁷.

Dla Wojewódzkiego Wydziału Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej (WGKiM) ustalono dość szeroki zakres działania. Do jego właściwości należą sprawy związane z gospodarką komunalną, mieszkaniową, budownictwem indywidualnym dla ludności miejskiej oraz gospodarką terenami. Wydział ten pełni rolę obsługi funkcji organu założycielskiego w stosunku do jednobranżowych przedsiębiorstw komu-

⁶ Zarządzenie nr 10 Wojewody Sieradzkiego z dnia 24.03.1982 r. w sprawie przekazania przedsiębiorstw komunalnych terenowym organom administracji państwowej stopnia podstawowego.

⁷ Zarządzenie nr 34 Wojewody Sieradzkiego z dnia 1 września 1982 r. w sprawie utworzenia Wydziału Budownictwa, Wydziału Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej oraz przekształcenia Wydziału Handlu i Usług w Wydział Handlu, Przemysłu i Usług.

nalnych o zasięgu oddziaływania ponadlokalnym. Jego naczelnym zadaniem jest koordynacja całej gospodarki komunalnej w obrębie województwa.

W roku 1985 nastąpiły 3 istotne zmiany w organizacji gospodarki komunalnej w woj. sieradzkim. 1 stycznia 1985 r. utworzone zostało nowe Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji z dotychczasowych zakładów wodociągowo-kanalizacyjnych przedsiębiorstw komunalnych w Sieradzu, Łasku i Zduńskiej Woli. Rozpoczęły także działalność zakłady budżetowe gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w 4 najmniejszych miastach województwa: Złoczewie, Szadku, Błaszczkach i Warcie. 1 lipca 1985 r. utworzono Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej wykorzystując struktury poprzedniego PEC. Jego zadaniem jest koordynacja gospodarki ciepłej na obszarze całego województwa.

Ogólny przegląd przemian zachodzących w organizacji gospodarki komunalnej w woj. sieradzkim wskazuje na ciągłą jej ewolucję oraz różnokierunkowe tendencje zmian. Z jednej strony znajduje potwierdzenie dążność do tworzenia jednostek specjalistycznych o subwojewódzkim lub wojewódzkim zasięgu działania. Z drugiej zaś obserwuje się działania mające na celu podporządkowanie urządzeń technicznych i zasobów mieszkaniowych władzom lokalnym (miastom, gminom).

Podsumowując powyższe rozważania, można sformułować syntetyczny wniosek o ukształtowaniu się w woj. sieradzkim mieszanego modelu organizacji gospodarki komunalnej z nieznaczną przewagą tendencji do koncentracji przestrzennej nad tendencją do koncentracji branżowej.

Częste zmiany organizacyjne komunalnych jednostek gospodarczych nie wpłynęły istotnie na skuteczność kierowania tą sferą działalności. Mimo iż generalnym dążeniem było dostosowanie rozwiązań organizacyjnych do zmieniających się sposobów i reguł zarządzania, wiele rozwiązań wiązało się w większej mierze z przesłankami natury pozaekonomicznej aniżeli z rachunkiem ekonomicznym.

Spostrzeżenia te dotyczą również form organizacyjnych jednostek nadzoru nad gospodarką komunalną. Także i w tym przypadku występowała duża zmienność rozwiązań, utrudniająca racjonalne od-

Zatrudnienie w jednostkach
w urzędach miast w

Wyszczególnienie	Sieradz		Zduńska Wola		Łask		Wieluń	
	1983	1985	1983	1985	1983	1985	1983	1985
Zatrudnienie	5	7	9	10	3	4	3	4
w tym z:								
wykształceniem								
wyższym	2	3	4	4	-	2	1	-
średnim	3	4	5	6	3	2	2	4
Nazwa jednostki w 1983 r.	Wydział Gospodarki Terenowej, Rolnictwa i Ochrony Środowiska		Wydział Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska		Wydział Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska		Wydział Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska	
Nazwa jednostki w 1985 r.	Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej		Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej		Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej		Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej	

Źródło: Informacje urzędów miast (miast i gmin).

Tabela 3

gospodarki komunalnej
woj. sieradzkiej

Poddębice		Szadek		Warta		Błaszki		Złoczew	
1983	1985	1983	1985	1983	1985	1983	1985	1983	1985
4	3	1	4	1	3	2	2	1	1
1	1	-	2	-	-	-	-	-	-
3	2	1	2	1	3	2	2	1	1
Referat Gospodarki Terenowej		Referat Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej		Referat Gospodarki Terenowej i Komunikacji		Referat Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej		Inspektor ds. Gospodarczych Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej	
Referat Urbanistyki, Architektury i Nadzoru Budowlanego Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej		Referat Planowania, Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej, Urbanistyki i Nadzoru Budowlanego		Referat Gospodarki Terenowej i Komunikacji		Referat Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej		Referat Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej	

działywanie na komunalne jednostki wykonawcze. Do istotnych ułomności procesu zarządzania należy zaliczyć:

1) brak precyzyjnego podziału uprawnień i odpowiedzialności pomiędzy jednostkami gospodarczymi (WPGKiM) oraz administracyjnymi (WZBiGT) a odpowiednimi wydziałami w urzędzie wojewódzkim,

2) brak koncepcji oddziaływania Wydziału Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Urzędu Wojewódzkiego na jednostki komunalne podporządkowane władzom lokalnym,

3) fakt, iż jednostki gospodarki komunalnej w urzędach terenowych pełnią w większym stopniu funkcje nadzoru administracyjnego aniżeli zarządzania gospodarczego.

Szczególne sytuacja występuje w urzędach miast (gmin). Szeroki zakres zadań w dziedzinie gospodarki komunalnej, wynikający z ustaleń ustawy o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego nie znajduje potwierdzenia w kadrze specjalistycznej. Można sądzić, że słaba skuteczność sterowania gospodarką komunalną wpływa w dużym stopniu z niewystarczającego pod względem ilościowym i jakościowym zatrudnienia osób w jednostkach nadzoru. W wojewódzkim wydziale zatrudnione były w 1985 r. 32 osoby, natomiast w urzędach stopnia podstawowego jedynie 26 osób. O zatrudnieniu w komunalnych jednostkach nadzoru w urzędach miejskich (gminnych) informują dane zawarte w tab. 3.

Mimo że w większości miast liczba zatrudnionych była coraz większa, struktura pracowników według wykształcenia była niekorzystna. Zdecydowanie mały był udział osób z wyższym wykształceniem. W jednostkach gospodarki komunalnej urzędów stopnia podstawowego nie pracuje ani jedna osoba legitymująca się wykształceniem wyższym, specjalistycznym (gospodarka miejska). Niski poziom kadr obserwuje się zwłaszcza w mniejszych jednostkach terytorialnych. Brak kompleksowej polityki władz lokalnych w odniesieniu do urządzeń lokalnej infrastruktury technicznej i gospodarki mieszkaniowej oraz niskie płace przyczyniają się dodatkowo do znacznej fluktuacji zatrudnionych tam osób.

3. Organizacja eksploatacji urządzeń komunalnych oraz charakterystyka realizatorów usług

3.1. Komunikacja miejska

Komunikacja miejska istniała w Łasku już w latach sześćdziesiątych. W 1976 r. uruchomiono ją w Sieradzu. Do 1978 r. usługi komunikacyjne (przed powołaniem zakładu jednogbranżowego) świadczone były przez wyodrębnione zakłady rejonowych oddziałów wielobranżowych w Sieradzu i Łasku. Od 1 stycznia 1978 r. działalność ta prowadzona była przez Zakład Komunikacji Miejskiej Sprzętu i Transportu z siedzibą w Sieradzu. Zakład wchodził w skład WPGKiM i realizował przewozy osób poprzez placówki w Sieradzu i Łasku. W 1981 r. został przekształcony w samodzielne przedsiębiorstwo (PKM).

Od 1 stycznia 1982 r. Przedsiębiorstwo Komunikacji Miejskiej objęło zasięgiem swej działalności również Zduńską Wolę. Do tej pory przewozy pasażerskie na terenie miasta realizowane były przez Państwowe Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej. PKM posiada aktualnie 3 zakłady terenowe w Sieradzu, Łasku i Zduńskiej Woli. Przedsiębiorstwo ma charakter subregionalny, organem założycielskim jest dla niego Wojewoda Sieradzki. Przedmiotem działalności przedsiębiorstwa jest zarobkowy przewóz osób i towarów, konserwacja i remonty taboru oraz, w ramach możliwości, również świadczenie odpłatnych usług na rzecz innych jednostek. Podstawowe dane dotyczące jego działalności zawierają tab. 4 i 5.

W okresie działania PKM wyraźnie wzrosła wielkość przewozów oraz liczba przewiezionych pasażerów. Najszybszy przyrost wystąpił w Sieradzu. Istotnym elementem jest szybszy wzrost liczby pasażerów, aniżeli liczby wykonanych wozokilometrów. Wobec 4-krotnego wzrostu długości tras, przy zbliżonym wzroście liczby wozokilometrów, zwiększyła się częstotliwość kursowania autobusów. Jednakże wzrost ten nie jest proporcjonalny do znacznego wzrostu liczby przewiezionych pasażerów, co oznacza pogorszenie jakości i warunków przejazdów. Pogorszyło się (także w latach 1976-1982) wykorzysta-

Podstawowe dane ekonomiczne
Przedsiębiorstwa Komunikacji Miejskiej w Sieradzu

Wyszczególnienie	Jednostka	1976	1977	1978	1980	1982	1983	1984	1985
Przewozy pasażerów	tys.	1 775	3 869	5 232	8 303	18 702	18 239	19 648	22 995
Liczba wozokilometrów	tys.	458,0	958,1	1 375,0	1 723,0	2 614,0	2 566,0	2 875,0	3 136,0
Długość stałych linii	km	48	61	92	116	185	188	236	244
Liczba taboru	szt.	16	29	34	42	61	61	61	59
Liczba miejsc w środkach przewozu	szt.	1 062	1 902	2 270	2 940	4 270	4 270	4 270	4 130
Wskaźnik wykorzystania taboru		0,687	0,551	0,676	0,673	0,694	0,695	0,771	0,799
Koszt 1 wozokm	zł	13,53	14,31	17,89	23,64	40,32	50,53	50,05	56,22
Zatrudnienie	osób	50	94	159	189	243	252	240	249
w tym: kierowcy	osób	22	38	53	64	97	98	103	108
Sprzedaż	tys. zł	13 060	.	.	16 109	28 521	47 268	50 716	67 286
Dotacje	tys. zł	.	.	.	27 585	86 835	86 426	99 959	122 124
Majątek trwały	tys. zł	82 593	227 315	231 059	299 664
Wydaźność pracy	tys.zł/ /zatrudnienie	.	.	.	231,2	474,7	530,5	627,8	760,7

Źródło: Informacje Przedsiębiorstwa Komunikacji Miejskiej w Sieradzu

T a b e l a 5

Rozwój urządzeń i usług w komunikacji miejskiej
w woj. sieradzkim

Miasto	Jednostka	1976	1982	1984	1985
1. Długość tras					
Ogółem	km	48,0	191,0	236,0	244,0
w tym:					
Sieradz	km	33,0	98,0	107,0	107,4
Łask	km	15,0	18,0	26,0	33,8
Zduńska Wola	km	-	75,0	102,0	102,8
2. Liczba taboru					
Ogółem	szt.	9	61	61	59
w tym:					
Sieradz	szt.	6	30	27	25
Łask	szt.	4	7	7	7
Zduńska Wola	szt.	-	24	27	27
3. Przewozy pasażerskie					
Ogółem	tys.	1 775,0	19 702,0	19 648,0	22 995,0
w tym:					
Sieradz	tys.	1 200,0	12 255,0	.	9 743,0
Łask	tys.	575,0	1 832,0	.	2 727,0
Zduńska Wola	tys.	-	5 615,0	.	10 525,0
4. Przebieg wozów					
Ogółem	tys. km	458,0	2 379,0	3 310,7	3 136,0
w tym:					
Sieradz	tys. km	331,0	1 478,0	1 517,4	1 466,0
Łask	tys. km	127,0	222,0	347,2	334,0
Zduńska Wola	tys. km	-	679,0	1 446,1	1 336,0

Ź r ó d ł o: Informacje PKM w Sieradzu.

nie taboru. Natomiast powiększyło się wyraźnie zatłoczenie. Przyczyny tego zjawiska tkwią z jednej strony we wzroście popytu na usługi komunikacji miejskiej, z drugiej zaś w zużyciu pojazdów i niesprawności zaplecza technicznego, a także zbyt powolnym przyroście liczby taboru.

Wydaje się, iż głównym źródłem niekorzystnych zmian jest sposób wykorzystania taboru. W Zduńskiej Woli np. nowo uruchomiona komunikacja charakteryzuje się niższym stopniem wykorzystania pojazdów, aniżeli w Sieradzu, ale dawniej funkcjonująca komunikacja w Łasku ma te same braki. Kierunki działania będą więc odmienne - w Sieradzu głównie powiększenie liczby taboru, w innych miastach - poprawa wykorzystania i sprawności zaplecza.

3.2. Energetyka ciepła

Do 1981 r. dostarczaniem energii cieplnej oraz eksploatacją, konserwacją i remontami urządzeń w miastach woj. sieradzkiego zajmowały się zakłady wchodzące w skład wielobranżowych rejonowych oddziałów WPGKiM. Energię ciepłą w województwie wytwarzały również niektóre zakłady przemysłowe ("Sira" w Sieradzu, "ZUGiL" w Wieluniu) oraz Wojewódzka Spółdzielnia Mieszkaniowa. Dane dotyczące działalności WPGKiM w rejonowych oddziałach w 1977 r. przedstawia tab. 6.

1 stycznia 1979 r. utworzono w WPGKiM Rejonowy Oddział Energetyki Ciepłej z siedzibą w Zduńskiej Woli. W pierwszej kolejności Oddział objął swoją działalnością urządzenia stanowiące własność WPGKiM w Zduńskiej Woli. W kolejnych latach włączono do niego urządzenia będące w gestii Rejonowego Oddziału w Wieluniu, a następnie w Sieradzu. We wrześniu 1981 r. ROEC przekształcono w samodzielne przedsiębiorstwo.

Organizacja eksploatacji urządzeń ciepłowniczych w miastach woj. sieradzkiego była w dalszym ciągu niejednolita. Poza zakresem przedsiębiorstwa energetyki cieplnej pozostawała działalność w Łasku, Szadku, Poddębicach. W 1984 r. jedynie na terenie Poddębic prowadzona była odrębna działalność dotycząca energetyki cieplnej

w ramach gospodarki mieszkaniowej. Przedsiębiorstwo obsługiwało 4 małe kotłownie niskotemperaturowe.

T a b e l a 6

Urządzenia ciepłownicze
w rejonowych oddziałach Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa
Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Sieradzu
w 1977 r.

Wyszczególnienie	Jednostka	Sieradz	Zduńska Wola	Lask	Podębice	Wieluń
Liczba kotłowni	szt.	6	6	5	2	8
zdecentralizowanych	szt.	3	2	4	2	4
lokalnych	szt.	3	4	1	-	4
Długość sieci	km	0,6	9,5	0,5	0,5	3,0
Powierzchnia ogrzewcza mieszkań	tys. m ²	115,4	3 334	106,3	111	222,0

Ź r ó d ł o: Materiały WPGKiM w Sieradzu.

Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej posiadające zakłady terenowe w Sieradzu, Zduńskiej Woli, Wieluniu i Łasku obsługuje 8 miast województwa. Problemem wymagającym rozwiązania jest stan organizacyjny ciepłownictwa w Wieluniu, gdzie administratorem centralnego źródła ciepła dla miast jest "ZUGiL", którego działalność budzi wiele zastrzeżeń.

Podstawowe dane obrazujące rozwój Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej (poprzednio Oddziału) przedstawia tab. 7.

Dla udoskonalenia gospodarki ciepłej w województwie, 1 lipca 1985 r., opierając się na organizacji PEC, utworzono Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Sieradzu. Wraz ze zmianą nazwy nastąpiło rozszerzenie działalności o koordynację gospodarki ciepłej w województwie.

Charakterystyka działalności
Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej w Zduńskiej Woli
w latach 1983-1985

Wyszczególnienie	Jednostka	1983	1984	1985
Wartość produkcji i usług	mln zł	314,0	480,9	667,2
Koszty działalności	mln zł	298,0	430,7	619,0
Zatrudnienie ogółem	osób	330	357	338
Wartość majątku	mln zł	787,5	1 048,3	1 386,9
Wydajność pracy na 1 zatrudnionego	tys. zł/ /osobę	951,5	1 347,2	1 974,0

Ź r ó d ł o: Dane PEC w Zduńskiej Woli.

3.3. Gospodarka wodociągowo-kanalizacyjna

Do 1985 r. usługi wodociągowe i kanalizacyjne w miastach woj. sieradzkiego realizowane były przez zakłady wodociągowo-kanalizacyjne w rejonowych oddziałach (do 1981 r.), potem w wielobranżowych przedsiębiorstwach komunalnych.

1 stycznia 1985 r., przy wykorzystaniu potencjału tych zakładów, utworzono kolejne przedsiębiorstwo specjalistyczne - Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Sieradzu. Jednostka ta przejęła gospodarkę wodociągowo-kanalizacyjną w miastach województwa, z wyjątkiem Żłoczewa i Wielunia.

Oprócz działalności podstawowej przedsiębiorstwo prowadzi także działalność pomocniczą (usługi transportowe i odsprzedaż materiałów). Krótki okres istnienia przedsiębiorstwa uniemożliwia pełną ocenę efektywności jego działania. Podstawowe dane o działalności przedsiębiorstwa zawiera tab. 8.

T a b e l a 8

Charakterystyka działalności ekonomicznej
Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji
w Sieradzu w 1985 r.

Wyszczególnienie	Wartość	Koszty	Akumulacja
	w tys. zł		
Działalność podstawowa	130 121	169 164	- 39 043
Działalność pomocnicza	1 305	1 125	180
Pozostała sprzedaż	1 309	1 309	-
Razem	132 735	171 598	- 38 863
Opłata budżetowa	60 459	-	60 459
Ogółem sprzedaż + do- płata	193 194	171 598	21 596

Ź r ó d ł o: Informacje WPWiK w Sieradzu.

Łączna sprzedaż wody w 1985 r. wyniosła 7334 tys. m³, z tego 65,7% dla gospodarstw domowych. Istotnym problemem jest dla przedsiębiorstwa osiągnięcie pożądanego stanu zatrudnienia. W 1985 r. faktyczne zatrudnienie wyniosło 220 osób (planowane - 297). Szczególnie duża rozpiętość wystąpiła w grupie stanowisk robotniczych (157 wobec 215). Mimo tych trudności osiągnięto dość wysoki poziom wydajności pracy na 1 zatrudnionego (603 tys. zł).

3.4. Działalność przedsiębiorstw wielobranżowych

Jak podkreślono wcześniej tendencja do modelu zdecentralizowanego organizacji gospodarki komunalnej w woj. sieradzkim wyraziła się w utworzeniu 5 przedsiębiorstw wielobranżowych działających w największych miastach, obejmujących zakresem zadań także mniejsze jednostki miejskie. Przedsiębiorstwa te prowadzą szeroki wachlarz usług komunalnych i mieszkaniowych w zakresie:

- wodociągów, kanalizacji (do 1985 r.), z wyjątkiem Złoczewa,
- energetyki ciepłej (do 1985 r.), z wyjątkiem Poddębic,
- oczyszczania miast,
- zieleni miejskiej,
- gazownictwa,
- drogownictwa,
- usług pozostałych transportowych, pogrzebowych, kąpielniczych,
- gospodarki mieszkaniowej.

Podstawowe dane ekonomiczne dotyczące działalności tych przedsiębiorstw przedstawia tab. 9.

T a b e l a 9

Podstawowe informacje ekonomiczne
wielobranżowych przedsiębiorstw
gospodarki komunalnej i mieszkaniowej w województwie
w 1985 r.

Wyszczególnienie	Jednostka	Sieradz	Zduńska Wola	Wieluń	Łask	Poddębice
Wartość produkcji i usług	mln zł	195,8	203,5	250,0	144,5	117,9
Koszty działalności	mln zł	216,6	253,5	291,5	170,6	125,7
Dotacje	mln zł	47,7	79,9	74,4	37,6	15,2
Zatrudnienie	osób	295	283	301	181	146
Majątek trwały	mln zł	602,3	1 271,6	1 166,5	696,0	577,9
Wydażność pracy na 1 zatrudnionego	tys. zł/ /osobę	663,8	718,9	830,5	798,2	807,2

Ź r ó d ł o: Informacje zainteresowanych przedsiębiorstw.

Prezentowane przedsiębiorstwa charakteryzują się wyraźnym zróżnicowaniem w wyposażeniu w czynniki wytwórcze, tj. majątek i zatrudnienie oraz wartością produkcji i usług. Wielkość przedsię-

biorstw (mierzona liczbą zatrudnionych) jest proporcjonalna do liczby ludności obsługiwanej. Mimo braku informacji na temat struktury posiadanego sprzętu i taboru zwraca uwagę nierównomierne ich rozmieszczenie.

Jedynie w przedsiębiorstwie w Poddębicach występuje mniejszy poziom kosztów ogółem w relacji do uzyskanej wartości produkcji i usług. Z wyjątkiem przedsiębiorstwa w Wieluniu poziom efektywności mierzony wydajnością pracy jest w pozostałych jednostkach dość zbliżony.

Wielkości ekonomiczne jedynie częściowo odzwierciedlają lokalne warunki gospodarowania. Nie dają zatem wystarczających informacji, pozwalających na głębszą analizę efektywności działania analizowanych przedsiębiorstw.

3.5. Charakterystyka zakładów budżetowych

1 stycznia 1985 r. zostały utworzone zakłady budżetowe gospodarki komunalnej w Warcie, Żłoczewie i Szadku. W połowie 1985 r. również naczelnik miasta i gminy w Błaszczkach utworzył dla terenu swego działania zakład budżetowy. Działalność komunalna w wymienionych miastach realizowana była poprzednio przez przedsiębiorstwa komunalne. Najczęściej wysuwany argumentami na rzecz powołania tego rodzaju jednostek było polepszenie funkcjonowania gospodarki komunalnej, zmniejszenie kosztów świadczonych usług oraz poprawa wykorzystania posiadanego sprzętu i taboru.

Zakłady gospodarki komunalnej i mieszkaniowej przejęły część niezbędnego sprzętu specjalistycznego z przedsiębiorstw wielobranżowych. Ważną okolicznością było to, że od wielu lat przy urządach tych miast i gmin istniały tzw. grupy remontowo-budowlane wyposażone w sprzęt. Dla przykładu w Błaszczkach brygada tego typu liczyła 21 osób, mających do dyspozycji m. in. 5 ciągników, 2 samochody i 1 równiarkę. Z kolei w Żłoczewie było zatrudnionych 12 osób posiadających 2 zestawy ciągnikowe.

Zakres branżowy czterech nowych zakładów budżetowych jest bardzo podobny i dotyczy następujących rodzajów działalności:

Podstawowe wielkości ekonomiczne działalności zakładów budżetowych
w województwie sieradzkim w 1985 r.

Wyszczególnienie	Jednostka	Złoczew		Szadek		Warta		Błaszki	
		plan	wykonanie	plan	wykonanie	plan	wykonanie za I półrocze	plan	wykonanie
Dochody własne	tys. zł	9 180	9 962	12 497	11 316	13 310	1 544,1	13 889	.
Dotacje z UMIG	tys. zł	5 300	5 000	4 700	4 700	8 000	4 500	9 000	.
Razem rozchody	tys. zł	14 480	11 390	.	7 890	19 280	2 894,6	22 889	.
Zatrudnienie	osób	35	29	34	28	54	46	40	38

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych w Wydziale Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Urzędu Wojewódzkiego w Sieradzu.

- utrzymania zieleni miejskiej,
- utrzymania porządku i wywóz nieczystości,
- utrzymania ulic i dróg lokalnych,
- konserwacji, remontów bieżących i kapitalnych budynków mieszkalnych.

Zakres zadań Zakładu w Złoczewie obejmuje ponadto także usługi w dziedzinie wodociągów i kanalizacji. Zestawienie podstawowych wielkości ekonomicznych charakteryzujących działalność poszczególnych zakładów zawiera tab. 10.

Brak bliższych, rzeczowych informacji uniemożliwia sformułowanie wniosków oceniających funkcjonowanie omawianych zakładów.

4. Urządzenia komunalne w miastach

Głównym zadaniem gospodarki komunalnej jest dostarczanie usług komunalnych ludności oraz innym odbiorcom. Podstawą materialną procesu świadczenia usług są urządzenia infrastruktury komunalnej. Do podstawowych elementów tej infrastruktury zaliczono: wodociągi i kanalizację, ciepłownictwo, drogownictwo, oczyszczanie miast, zieleni miejską oraz komunikację. Ze względu na ograniczony zasięg działania komunikacji miejskiej, analizę jej funkcjonowania zawarto w odrębnym fragmencie opracowania.

Dane liczbowe obejmujące lata 1976-1985, obrazujące funkcjonowanie i rozwój gospodarki komunalnej przedstawiono w 2 przekrojach:

- 1) jako urządzenia i usługi komunalne w miastach,
- 2) jako wyposażenie terenu i stopień zaspokojenia potrzeb komunalnych w miastach.

Informacje te zawarte są w tab.: 11-14.

W badanym okresie sieć wodociągowa w miastach była dość szybko rozbudowywana. W 1976 r. nie występowała jedynie w Złoczewie. W pozostałych jednostkach daje się zauważyć istotne zróżnicowanie jej długości na 1 mieszkańca. W badanym okresie sieć wodociągowa była dynamicznie rozwijana w miastach charakteryzujących się już znacznym jej rozwojem (z wyjątkiem Złoczewa w 1976 r.). Natomiast

Urządzenia infrastruktury komunalnej i usługi

Wyszczególnienie	Jednostka	Ogółem	Sieradz	Zduńska Wola
Sieć wodociągowa rozdzielcza (bez połączeń)	km	100,2	21,8	20,0
Zdroje uliczne	szt.	151	29	25
Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych	tys. m ²	2 241,8	695,2	710,0
Długość sieci kanalizacyjnej	km	103,1	20,2	21,6
Długość sieci ciepłej	km	13,4	2,5	7,8
Liczba kotłowni zdalnych	szt.	19	9	2
Liczba kotłowni lokalnych	szt.	13	3	4
Pow. użytkowa mieszkań w tym objętych:	tys. m ²	1 464,4	306,8	490,1
CO	tys. m ²	443,9	141,2	166,1
dostawą ciepłej wody	tys. m ²	143,6	73,8	52,4
Jezdnie na ulicach i placach	km	308,1	40,6	88,8
w tym o nawierzchni ulepszonej	km	167,0	31,5	37,7
Wywóz nieczystości stałych	tys. m ³	175,6	64,2	43,5
Wywóz nieczystości płynnych	tys. m ³	.	.	.
Powierzchnia oczyszczania	tys. m ²	730,0	270,8	215,0
Powierzchnia parków i zieleni	ha	142,1	47,0	36,2
osiedlowej	ha	27,2	7,8	6,8

Źródło: Opracowanie na podstawie danych WUS w Sieradzu, go, Wojewódzkiej Komisji Planowania, przedsiębiorstw i Roczników

Tabela 11

komunalne miast woj. sieradzkiego w 1976 r.

Wieluń	Łask	Podgębice	Błaszki	Warta	Zięczew	Szadek
21,2	5,0	9,2	3,1	11,3	-	8,6
29	8	33	6	11	-	10
421,7	142,0	170,0	26,5	54,9	-	21,6
26,2	9,7	6,5	3,7	12,5	-	2,7
1,2	1,4	0,5	-	-	-	-
4	4	-	-	-	-	-
2	2	2	-	-	-	-
251,4	193,6	71,5	34,9	45,3	38,9	32,0
48,0	46,7	51,9	-	-	-	-
3,8	13,6	-	-	-	-	-
44,0	60,7	10,5	3,1	22,7	17,6	20,1
31,3	30,4	6,7	2,4	6,1	11,6	9,6
33,9	21,1	13,2	2,1	2,0	1,8	2,9
19,8
84,4	53,2	50,0	13,9	11,5	18,4	12,8
19,1	16,7	3,3	6,0	5,1	5,2	.
9,3	1,8	0,4	-	0,5	-	-

Wydziału Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Urzędu Wojewódzkiego - statystycznych woj. sieradzkiego.

Urządzenia infrastruktury komunalnej i usługi

Wyszczególnienie	Jednostka	Ogółem	Sieradz	Zduńska Wola
Sieć wodociągowa rozdzielcza (bez przyłączy)	km	185,0	38,3	38,8
Zdroje uliczne	szt.	163	22	30
Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych	tys. m ³	6 198,6	2 245,1	1 941,1
Długość sieci kanalizacyjnej	km	152,2	32,6	31,8
Długość sieci ciepłej	km	21,2	5,0	7,9
Liczba kotłowni zdalnych	szt.	36	7	6
Liczba kotłowni lokalnych	szt.	18	6	4
Powierzchnia użytkowa mieszkań	tys. m ²	2 221,6	611,4	685,5
w tym objętych:				
CO	tys. m ²	1 023,8	342,4	275,7
dostawą ciepłej wody	tys. m ²	725,2	285,8	194,7
Jezdnie na ulicach i placach	km	465,2	118,6	131,2
w tym o nawierzchni ulepszonej	km	295,0	78,0	74,8
Wywóz nieczystości stałych	tys. m ³	190,4	66,5	47,2
Wywóz nieczystości płynnych	tys. m ³	136,0	19,5	25,9
Powierzchnia oczyszczalna	tys. m ²	1 596,3	763,2	417,9
Powierzchnia parków i zieleni	ha	160,4	49,5	39,2
Powierzchnia zieleni osiedlowej	ha	39,8	7,8	6,8

Źródło: Jak w tab. 11.

Tabela 12

komunalne miast woj. sieradzkiego w 1985 r.

	Wieluń	Łask	Podębice	Błaszki	Warta	Zięczew	Szadek
	41,8	10,4	17,4	6,2	13,6	6,6	11,9
	31	11	33	9	11	7	9
	803,6	539,6	292,4	29,2	174,2	59,4	113,3
	34,3	16,7	10,1	4,1	16,1	3,6	2,9
	2,0	3,9	1,3	0,3	0,3	0,3	0,2
	5	10	4	1	1	1	1
	7	1	-	-	-	-	-
	356,6	273,6	102,6	45,4	53,9	53,2	39,5
	209,4	113,7	51,5	7,7	8,7	7,2	7,5
	132,2	80,0	22,7	3,2	-	3,3	3,3
	65,6	60,2	11,4	4,6	22,5	27,3	23,8
	47,6	39,3	9,3	2,4	10,2	16,8	16,5
	30,9	27,6	10,7	1,0	2,0	2,0	2,5
	18,7	30,5	2,5	0,5	1,8	1,8	4,0
	194,3	57,0	50,0	12,1	21,8	40,0	40,0
	18,8	22,0	7,0	7,0	5,1	7,2	4,6
	20,8	2,7	0,5	0,2	-	1,0	-

Wskaźniki wyposażenia miast woj. sieradz
i stopień zaspokojenia po

Wyszczególnienie	Jednostka	Ogółem	Sieradz	Zduńska Wola
Długość sieci wodociągowej rozdzielczej	m/M	0,92	0,97	0,53
Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej	%	54,6	70,6	37,5
Zdroje uliczne	szt./10 tys. M	14,0	12,9	6,7
Zużycie wody wodociągowej w gospodarstwach domowych	m ³ /M	21,0	31,4	19,0
Długość sieci kanalizacyjnej	m/M	0,95	0,89	0,58
Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	%	50,8	66,3	38,4
Długość sieci ciepłej	m/M	0,12	0,11	0,21
Liczba kotłowni	szt./M	0,30	0,53	0,16
Odsetek powierzchni użytkowej mieszkań objętych CO	%	30,3	46,0	33,9
Odsetek powierzchni użytkowej mieszkań objętych dostawą ciepłej wody	%	9,8	24,0	10,7
Udział jezdni o nawierzchni ulepszonej w długości jezdni	%	54,2	77,6	42,5
Długość jezdni	m/M	2,9	1,8	2,3
Stosunek długości jezdni do powierzchni miasta	km/m ²	2,6	2,4	3,6
Wywóz nieczystości stałych	m ³ /M	1,6	2,8	0,9
Wywóz nieczystości płynnych	m ³ /M	.	.	.
Powierzchnia parków i zieleńców	m ² /M	13,2	20,8	9,7
Powierzchnia zieleni osiedlowej	m ² /M	2,5	3,5	1,8
Stosunek powierzchni parków i zieleńców do powierzchni miasta	m ² /km ²	1,2	2,8	1,4

Źródło: Wyliczenia na podstawie danych zawartych w tab. II.

Tabela 13

kiego w urzędzenia infrastruktury komunalnej
trzeb komunalnych w 1976 r.

Wieluń	Lask	Podębice	Błaszki	Warta	Szadek	Złoczew
1,28	0,35	1,80	1,16	2,73	4,03	-
84,7	30,5	67,8	52,3	80,5	50,9	-
17,5	5,6	64,5	22,5	26,56	46,9	-
25,5	9,9	33,2	9,9	13,2	10,1	-
1,58	0,67	1,26	1,38	3,01	1,27	-
71,6	29,5	54,0	64,6	97,2	38,9	-
0,07	0,10	0,10	-	-	-	-
0,36	0,42	0,39	-	-	-	-
19,1	24,1	58,6	-	-	-	-
1,5	7,0	-	-	-	-	-
71,1	50,1	63,8	77,4	26,9	47,8	65,9
2,7	4,0	2,1	1,2	5,5	9,4	6,1
3,4	4,0	2,6	1,6	2,1	1,1	1,3
2,0	1,5	2,6	0,8	0,5	1,4	0,6
1,20
11,5	11,6	6,5	22,2	12,4	16,7	17,9
5,6	1,25	0,8	-	1,21	-	-
1,5	1,1	0,8	3,6	0,46	0,2	0,4

Wskaźniki wyposażenia miast woj. sieradz
i stopień zaspokojenia po

Wyszczególnienie	Jednostka	Ogółem	Sieradz	Zduńska Wola
Długość sieci wodociągowej rozdzielczej	m/M	1,36	1,04	0,92
Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej	%	75,9	85,8	70,5
Zdroje uliczne	szt./10 tys. M	12,0	6,0	7,1
Zużycie wody wodociągowej w gospodarstwach domowych	m ³ /M	45,9	61,1	45,8
Długość sieci kanalizacyjnej	m/M	1,12	0,89	0,75
Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	%	72,6	84,7	69,3
Długość sieci ciepłej	m/M	0,15	0,14	0,19
Liczba kotłowni	szt./m	0,40	0,35	0,23
Odsetek powierzchni użytkowej mieszkań objętych CO	%	46,1	56,0	40,2
Odsetek powierzchni użytkowej mieszkań objętych dostawą ciepłej wody	%	32,6	46,7	28,4
Udział jezdni o nawierzchni ulepszonej w długości jezdni	%	63,4	65,8	57,1
Długość jezdni	m/M	3,4	3,2	3,1
Stosunek długości jezdni do powierzchni miasta	km/km ²	3,0	2,3	5,4
Wywóz nieczystości stałych	m ³ /M	1,4	1,8	1,1
Wywóz nieczystości płynnych	m ³ /M	1,0	0,53	0,61
Powierzchnia parków i zieleni	m ² /M	11,9	13,5	9,2
Powierzchnia zieleni osiedlowej	m ² /M	2,9	2,1	1,6
Stosunek powierzchni parków i zieleni do powierzchni miasta	m ² /km ²	1,0	1,0	1,6

Źródło: Jak w tab. 13.

Tabela 14

kiego w urządzenia infrastruktury komunalnej
trzeb komunalnych w 1985 r.

Wieluń	Łask	Podębice	Błaszki	Warta	Złoczew	Szadek
1,96	0,60	2,58	2,26	4,36	2,23	5,17
85,9	57,3	91,0	51,9	90,3	40,0	73,9
14,6	6,4	49,0	32,9	35,3	23,7	39,1
37,8	31,5	43,5	10,7	55,9	20,0	49,3
1,61	0,97	1,50	1,50	5,16	1,21	1,20
75,6	52,6	88,1	63,0	87,9	33,0	60,9
0,09	0,22	0,19	0,10	0,09	0,10	0,09
0,56	0,64	0,59	0,37	0,32	0,34	0,43
58,7	41,6	50,2	17,0	16,1	13,5	19,0
37,1	29,2	22,1	7,0	-	6,2	8,4
72,6	65,3	81,6	52,2	45,3	61,5	69,3
3,1	3,5	1,7	1,2	7,2	9,2	10,4
4,7	4,0	2,9	2,3	2,0	1,9	1,3
1,4	1,6	1,6	0,37	0,6	0,7	1,1
0,88	1,8	0,37	0,18	0,5	0,6	1,7
8,8	12,8	10,4	25,6	16,4	24,3	20,0
9,8	1,6	0,7	0,7	-	3,3	-
1,3	1,5	1,8	3,5	0,5	0,5	0,3

przy użyciu tego miernika trudno jest dostrzec tendencję do wyrównywania różnic w zagospodarowaniu poszczególnych miast. Nie daje się także zauważyć związek pomiędzy długością sieci i tempem jej rozbudowy a powierzchnią miast i liczbą ludności. Wydaje się, iż sieć wodociągowa była rozwijana bez związku z procesem urbanizacji województwa, w sposób żywiołowy. Występują także znaczne różnice pomiędzy wartością maksymalną i minimalną tego wskaźnika (w 1985 r. była to ponad 8-krotna różnica). Różnice te nie mają źródeł w samej charakterystyce miast.

Wskaźnik dostępności sieci wodociągowej jest zróżnicowany w niższym stopniu, ale w większości miast znaczny. Poziom tego wskaźnika nie odbiega istotnie od jego wartości dla dużych miast w Polsce. W siedmiu miastach obserwuje się bardzo szybki wzrost zaspokajania potrzeb. W Wieluniu poziom wskaźnika jest stabilny.

Stopniowy spadek liczby zdrojów ulicznych na 10 tys. mieszkańców związany jest ze wzrostem dostępności i wyposażenia mieszkań w urządzenia wodociągowe.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca w 1985 r. w porównaniu do roku 1976 nastąpił blisko dwukrotny wzrost zużycia wody w gospodarstwach domowych. Najwyższe zużycie zanotowano w Sieradzu. W niektórych miastach wiąże się to z szybszym przyrostem liczby ludności aniżeli urządzeń wodociągowych.

Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca jest w miastach wyraźnie mniejsza od długości sieci wodociągowej i rośnie w wolniejszym tempie. Jest to wypadkowa różnych tendencji w poszczególnych miastach. Ponieważ zjawisko nie wiąże się z liczbą ludności i powierzchnią miasta można stwierdzić jedynie, iż chwiejne tendencje i różne relacje pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej wynikają z nierównomiernego rozwoju urządzeń. W przypadku sieci kanalizacyjnej rozbudowa dużymi modułami jest często uzasadniona ze względu na koszty i zakres robót ziemnych. W pewnej mierze tłumaczy to skokowe zmiany w poszczególnych miastach.

Dostępność urządzeń kanalizacyjnych w miastach jest prawie równa dostępności wodociągów. Nie pozwala to jednak na pełną ocenę jakości zaspokajania potrzeb, ponieważ do korzystających z kanali-

zacji zalicza się mieszkańców posesji, na terenie których znajdują się wpusty kanalizacyjne. W poszczególnych miastach dostępność tego typu sieci jest zbliżona do dostępności wodociągów wtedy, gdy jej długość jest wyraźnie wyższa. Natomiast tam, gdzie długość sieci kanalizacyjnej jest niższa niż wodociągowej (także na 1 mieszkańca) jej dostępność jest wyraźnie niższa. Z punktu widzenia wymogu kompleksowości rozbudowy urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych większość miast można ocenić pozytywnie, natomiast w takich jednostkach jak Błaszki i Szadek różnice w tym zakresie są wyraźne.

Długość sieci ciepłej zwiększyła się nieznacznie, a w przypadku obliczania jej na 1 mieszkańca charakteryzuje się stabilnością. Zachwiania tendencji zmian wynikają w większej mierze ze zmian organizacji obsługi aniżeli z tempa rozwoju. Jednakże nie wystąpił szybszy przyrost długości sieci, niż liczby mieszkańców. Jest to zjawisko negatywne wobec niskiego stopnia zaspokojenia potrzeb.

Pozytywnie można ocenić zmiany struktury źródeł ciepła na rzecz szybkiego wzrostu liczby kotłowni zdalaczynnych. Powierzchnia mieszkań objętych centralnym ogrzewaniem wzrosła nieomal 2-krotnie, zaś dostawami ciepłej wody ok. 6-krotnie. Jednakże udział mieszkań objętych tymi usługami wzrasta znacznie wolniej (dotyczy to zwłaszcza centralnego ogrzewania).

W poszczególnych miastach daje się zauważyć znaczne zróżnicowanie tempa rozwoju energetyki ciepłej i osiągniętego poziomu zaspokojenia potrzeb. W pewnej mierze można tłumaczyć to faktem, iż w małych miastach budowę urządzeń ciepłowniczych rozpoczęto po 1978 r., a takie miasto jak Warta do dziś nie posiada urządzeń do dostawy ciepłej wody. Jest to związane z tempem rozwoju nowego budownictwa wielorodzinnego.

Długość jezdni w miastach wzrastała dość szybko, szczególnie w przypadku jezdni o nawierzchni ulepszonej. Wywołała to istotne przemiany jakościowe w strukturze jezdni, chociaż wskaźniki jednostkowe wzrastały wolniej, a w odniesieniu do powierzchni nierównomiernie. Podobne tendencje występowały w większości miast.

W wywozie nieczystości stałych i płynnych nie występują zna-

czące zmiany. W 1985 r. zmniejszył się nieco wywóz nieczystości stałych na 1 mieszkańca. Istnieją jednak istotne różnice pomiędzy poszczególnymi miastami. W większych występuje w zasadzie tendencja spadkowa. Natomiast w małych obserwuje się znaczne zróżnicowanie tych wielkości. W przypadku jednostkowego wskaźnika wywozu nieczystości płynnych widać związek z dostępnością urządzeń kanalizacyjnych (Wieluń).

Daje się zauważyć niekorzystne kierunki zmian w zieleni miejskiej. W badanym okresie występował stopniowy spadek wskaźników jednostkowych, z wyjątkiem zieleni osiedlowej. Podstawowe tereny zieleni (parki i zieleńce) zajmowały coraz mniejszą powierzchnię. Natomiast zieleni osiedlowej jest wyraźnie mniej niż parków i zieleńców, a jej ogólny obszar wzrasta stosunkowo wolno. O ile w miastach małych i o luźnej zabudowie substytutem zieleni miejskiej mogą być ogródki przydomowe, o tyle w większych niski poziom zieleni jest zjawiskiem niekorzystnym.

Wnioski i uwagi końcowe

Przedstawione rozważania pozwalają na sformułowanie wniosków, które mogą mieć znaczenie dla polityki komunalnej w województwie sieradzkim.

1. Struktura osadnicza i sposób zagospodarowania obszaru województwa wskazuje na rozproszony układ infrastruktury komunalnej. Oddalenie jednostek miejskich o mało zarysowanych związkach funkcjonalnych utrudnia proces integracji urządzeń infrastrukturalnych i możliwość wspólnej ich obsługi oraz rozwoju. Występuje zdecentralizowany model kierowania infrastrukturą komunalną.

2. Wyposażenie miast w urządzenia komunalne i możliwości zaspokojenia potrzeb komunalnych są zróżnicowane. Wyodrębnić można dwie grupy miast. W większych daje się zauważyć wyposażenie w urządzenia infrastruktury komunalnej i wyższy stopień zaspokojenia potrzeb. W niektórych branżach są to różnice 4-5-krotne (wodociągi, ciepłownictwo, drogownictwo). Dowodzi to znacznych jeszcze zaległości w rozwoju urządzeń komunalnych małych miast.

3. Poziom wybranych wskaźników analitycznych dowodzi, iż rozpiętości pomiędzy miastami dużymi i małymi stopniowo maleją. Uznać to można za wyznacznik zarysowującego się procesu wyrównywania dysproporcji.

4. Na tle miast województwa wyróżnia się jego "stolica" Sieradz. Dynamiczny rozwój ludnościowy, terytorialny, gospodarczy oraz wzmocnienie jego funkcji administracyjno-usługowych nie pociągnęły za sobą kompleksowego zagospodarowania w urządzenia infrastruktury technicznej. Uwaga ta dotyczy także silnego ośrodka przemysłowego - Zduńskiej Woli, gdzie zaobserwowano nikłą tylko poprawę w gospodarce komunalnej.

5. Nasylenie miast infrastrukturą komunalną zależy w dużym stopniu od polityki władz miejskich. Świadczy o tym przykład Poddębic. W mieście tym uzyskano najwyższy poziom gospodarki komunalnej wśród wszystkich miast województwa.

6. Poza różnicami między miastami występują również silne zróżnicowania w samych miastach. Dotyczy to tempa rozwoju urządzeń w poszczególnych branżach gospodarki komunalnej. Zwłaszcza niepokoi sytuacja dotycząca urządzeń komunalnych, mających charakter komplementarny (np. wodociągi i kanalizacja).

7. Nieskoordynowanie rozwoju urządzeń infrastrukturalnych, brak harmonijności oraz niski jeszcze poziom zaspokajania potrzeb wskazują, iż konieczne jest wprowadzenie istotnych zmian w sposobie kierowania jednostkami komunalnymi zarówno w skali całego województwa, jak i na szczeblu miast. Wymaga to nowych rozwiązań w sferze organizacyjnej, planowania, finansowania oraz zarządzania. Obecny stan rozwoju gospodarki komunalnej świadczy o luce infrastrukturalnej, będącej progim dalszego rozwoju miast. Wzmocnienie odpowiedzialności organów terenowych i możliwości ich oddziaływania na urządzenia komunalne jest jak najbardziej aktualne. Zdecydowana większość urządzeń infrastruktury komunalnej oraz przedsiębiorstw ją eksploatujących kierowana jest przez jednostki stopnia podstawowego. Są to więc odmienne, nowe warunki działania, charakteryzujące się większą samodzielnością i decentralizacją uprawnień.

Ksawery Krassowski, Eugeniusz Wojciechowski

COMMUNAL ECONOMY
IN TOWNS OF SIERADZ ADMINISTRATIVE PROVINCE

The article analyzes the functioning and development of the communal economy in towns of Sieradz Administrative Province during the period 1976-1985. The activity of communal economy is largely dependent upon a model of settlement network, development of infrastructure, and organizational system of administrative and economic units.

The analysis performed by the authors points at major fluctuations in organizational solutions both of structural and detailed character. The present model is of a mixed character, because there can be seen both a tendency towards branch concentration and territorial concentration.

The presented statistical data confirm a process of gradual equalization of disproportions existing in development of communal facilities in towns and degree to which needs are satisfied. There exist, however, significant disharmonies and differentiations, and it should be a primary concern of the local and provincial authorities to eliminate them.